

NECİP ASIM'IN MİLLÎ ARUZ RİSALESİ (İNCELEME-METİN)

Bilgin GÜNGÖR¹

Nilgün BÜYÜKER GÜNGÖR²

ÖZET

Necip Asım (Yazıksız), Türkçülük akımının önemli isimleri arasında yer alır. Türkoloji'nin kurucusu sayılan ve ilk Türk dili tarihi profesörü kabul edilen Necip Asım çeşitli eserleriyle, Türkiye'de 20. yüzyılın başında ivme kazanan Türkçülük akımının hem siyasi hem de edebî sahada yükselişine katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla Türkçülüğün Türkiye'deki kuramsal ve pratik yönlerinin net bir şekilde anlaşılabilmesi için Necip Asım'ın eserleri oldukça önemli bir konumdadır. Buna rağmen Necip Asım'ın çoğunlukla risale şeklinde ortaya koyduğu eserlerinin büyük kısmı henüz yeni harflere aktarılmamış, çeşitli kütüphanelerde ve arşivlerde saklı kalmıştır. İşte bu çalışmada, bu husustaki olumsuzluğu ortadan kaldırmaya dönük küçük bir girişim olarak Necip Asım'ın 1913 yılında yayımladığı Millî Aruz risalesi ele alınacak ve Latin harflerine aktarılacaktır. Temelde hece vezninin savunusu olan ve bu veznin hece sayısı, kafiye, takti ve şekil kategorileri etrafında imkânlarını sorgulayan bu Millî Aruz, şüphesiz günümüzün Türkçülük ve Millî Edebiyat araştırmalarına ışık tutacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçülük, Millî Edebiyat, Necip Asım, Millî Aruz, Hece Vezni.

MİLLÎ ARUZ BOOKLET OF NECİP ASIM (EXAMINATION-TEXT)

ABSTRACT

Necip Asım (Yazıksız) is among the important names of the Turkism movement. Necip Asım, considered to be the founder of Turkology and accepted as the first Turkish language history professor, by his works contributed to the rise of the Turkism movement both politically and literally in the early years of the Ottoman Empire. Thus, the theoretical and practical aspects of Turkism in Turkey disregard of his works can not be understood clearly. Nevertheless, most of Necip Asım's works, which are mostly presented in the form of a treatise, have not yet been transferred to new letters and are hidden in various libraries and archives. In this work, as a small attempt to remove this negative situation from the middle, Necip Asım's *Millî Aruz* booklet, published in 1913, will be handled and transferred to the Latin alphabet. This work, which is basically a defense of syllabic and questioning its possibilities around syllable number, syllable, rhyme, and figure categories, will undoubtedly shed light on contemporary Turkism and national literary research.

Key Words: Turkism, National Literature, Necip Asım, *Millî Aruz*, Syllabic Meter.

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bilgingunor@comu.edu.tr.

² Düzce Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, n.buyuker@yandex.com.

GİRİŞ

Necip Asım, Osmanlı'nın son yılları ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasındaki önemli siyasi/edebî akımların başında yer alan Türkçülüğün öncü şahsiyetlerindedir. 1861'de Kilis'te Balhasanoğulları adıyla anılan bir sipahi ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelir. İlk ve ortaöğrenimini Kilis'te tamamlar. 1875'te Şam Askeri İdadisi'ne başlar; ancak bir süre sonra kaydını Kuleli Askeri İdadisi'ne aldırır.

Kuleli yıllarında Necip Asım, Ahmet Mithat Efendi ile tanışma imkânı bulur. Bu imkân, onun için daha önemli imkânlara kapı aralar: Mithat Efendi'nin başında bulunduğu *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde fennî yazılar yazarak bir kalem tecrübesi edinir ve henüz öğrenci iken kamuoyuna adını duyurur; ayrıca Mithat Efendi aracılığıyla devrin önemli Türkçülerinden Şemseddin Sami, Veled Çelebi, Fuad Kösearif gibi isimlerle tanışır.

1979'da Türk modernleşmesine öncülük eden eğitim kurumlarından Mekteb-i Harbiye'ye (Küçük, 1990: 243) giren Necip Asım, 1881'de "mülâzım-ı sâni" rütbesiyle buradan mezun olur. Mezuniyetinin ardından askerlik görevinde bulunmakla birlikte çeşitli eğitim kurumlarında Türkçe, Fransızca, Türk tarihi gibi alanlarda dersler verir; aynı zamanda pek çok gazete ve dergide Türkçülük ve Türk dili üzerine yazılar kaleme alır. Bu açıdan *İkdâm*, *Mekteb*, *Servet-i Fünûn* gibi gazete ve dergilerde yayımladığı yazılar göze çarpar. Söz konusu yazılar, aynı zamanda, onun adını dünya kamuoyuna duyurur. Bundan ötürü kendisine 1892'de Chicago Sergisi'nde bir madalya ve bir diploma verilir. 1895'te ise onun Paris'teki Société Asiatique'e üye seçildiği kaydedilir.

Necip Asım'ın Türk kültürü ve edebiyatının modernleşmesi sürecine esas ciddi katkıları, Meşrutiyet'in ilânı sonrasında somutluk kazanır. Bu bağlamda onun özellikle Meşrutiyet'in ilanının hemen akabinde kurulan ve Türkçü aydınların en önemli merkezlerinden birisi olarak konumlanan Türk Derneği'nin kurucuları arasında yer almasını ve ilk başkanı seçilişini; Tarih-i Osmanî Encümeni üyeliğinde bulunuşunu ve nitelikli bir Osmanlı tarihi eseri oluşturma çabasının ürünü olarak Mehmet Arif ile *Osmanlı Tarihi* adlı eseri kaleme almasını; özellikle dönemin Türkçülerinin düşüncelerinin şekillenmesinde önemli bir işlev üstlenen Léon Cahun'un 1876 yılında yayımladığı *La Bannière blue. Aventures d'un musulman, d'un chrétien et d'un païen à l'époque des croisades et de la conquête des mongoles* romanını "Gök Sancak" adıyla tercüme edip 1912 yılında yayımlayışını; Orhun Abideleri'nin ve Edib Ahmet Yükneki'nin *Atabet'ül-Hakâyık* adlı eserinin Türk kamuoyunda tanınmasında öncülük görevi üstlenişini; Türkiye'de Türkoloji'nin kuruculuğunu gerçekleştirmişini ve ilk Türk dili tarihi profesörü olarak Türkoloji'nin gelişimine katkı sunuşunu göz önünde bulundurabiliriz.

Cumhuriyet yıllarında milletvekilliği görevinde de bulunan ve "Türk" kelimesinin yazımında "vav"ı tercih ederek yeni harflerin kabulüne kadar ilgili hususta standardı belirleyen Necip Asım, 1935 yılında Kadıköy'deki evinde hayatını kaybeder. Mezarı, Sahrayıcedit Mezarlığı'ndadır.³

Yukarıda biyografisini kısaca özetlediğimiz Necip Asım, söz konusu özetten de anlaşılacağı üzere, modern Türk düşüncesinin ve edebiyatının tarihsel gelişiminin anlaşılması hususunda kilit bir isim olarak konumlanmaktadır.

³ Necip Asım'ın hayat hikâyesine dönük özlü bir bilgi ve bibliyografya için bkz. Abdullah Uçman, "Necip Âsım Yazıksız", *TDVİA*, Cilt: 32, Yıl: 2006, s.494.

Ancak onun eserlerinin oldukça büyük bir kısmı yeni harflere aktarılmamış, bu nedenle günümüz kamuoyunun dikkatinden uzak bir şekilde kütüphanelerde, arşivlerde saklı kalmıştır. İşte bu bağlamdaki olumsuzluğu ortadan kaldırmaya dönük ufak bir girişim olarak, onun 1913 yılında yayımladığı *Millî Aruz*⁴ adlı risalesini çalışmamızda ele alacağız: İlk olarak “sunuş” kabilinden bazı noktalara dikkat çekeceğiz; sonra da risalenin yeni harflere aktarılmış hâlini ortaya koyacağız.

1. Millî Aruz'un Gösterdikleri

Necip Asım'ın, daha evvel *Hazine-i Fünûn* ve *Bosfor* dergilerinde kaleme aldığı birtakım yazılara dayanan ve devrin diğer Türkçüleri arasında önemli bir konum elde etmiş Manastırlı Faik Bey ile Veled Çelebi'nin hece vezniyle ilgili eserlerinden⁵ yararlanılarak ortaya konulan *Millî Aruz* risalesi, temelde, hece vezninin bir savunusudur. Türk edebiyatında Genç Kalemler hareketiyle ivme kazanan ve Meşrutiyet döneminin –Jacques Rancière'in terminolojisinden hareketle ifade edersek- ana *sanat rejimi*⁶ olarak beliren Milli Edebiyat cereyanının en somut önerileri arasında yer almış ve aynı dönemde “parmak hesabı”, “Türk aruzu” gibi isimlerle de ifade edilmiş hece vezni; söz konusu risalede hece sayısı, kafiye, takti ve şekil kategorileri etrafında bir sorunsallaştırma çabasına tabi olur.

Namık Kemal'in “Tahrib-i Harabat”ından Ziya Gökalp'ın “Sanat”ına kadar pek çok metinde de görüldüğü gibi modern Türk edebiyatında hece vezninin savunusu, genel olarak hece ile aruz arasındaki bir ikili-karşıtlık etrafında; bir başka ifadeyle, hece ile aruz arasında ilkinin lehine sağlanan bir hiyerarşi çerçevesinde belirir; üstelik bu hiyerarşi de daha genel, yani halk edebiyatı ile divan edebiyatı arasında yine ilkinin lehine sağlanan hiyerarşinin bir unsuru olarak konumlanır. İşte bu “yapı” *Millî Aruz*'da da görülür. Risalenin başındaki açıklamalarda Necip Asım, tarihsel gelişim içerisinde Türk şairlerinin/yazarlarının aruz sistemine dayalı bir edebiyat olan divan edebiyatına yöneldiğini, bu yönelişin de halkla şairler arasında “iki taraflı” bir kopukluğu (hem şairlerin halktan uzaklaşmasına hem de halkın şairlerden uzaklaşmasına dayalı bir kopukluk) ortaya çıkardığını dile getirir. Necip Asım, işte bu kopukluğun aşılması için hece veznine ve –kısmen dolaylı şekilde- halk edebiyatına yönelişi bir reçete olarak sunar. Ona göre böyle bir reçete, kalıcı eserler ortaya koymak için de *olmazsa olmaz* konumda bulunur.

Necip Asım'ın ilgili açıklamalarında beliren iki husus ayrıca dikkat çeker. Bu hususlardan ilki, onun şiir ve edebiyata dönük tanım üretme çabasındaki eğilimdir. “Bizim bildiğimize göre şiir, ve edebiyat-ı terbiye-yi

⁴ Eserin künyesi: Necip Asım, *Millî Aruz*, Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul 1329 (1913).

⁵ Bu yararlanma durumu, bizzat Necip Asım tarafından *Millî Aruz* risalesinde ifade edilir. Kastedilen eserlerden birisi ise muhtemelen Manastırlı Faik'in *Türkçe Aruz* risalesidir. *Türkçe Aruz* hakkında bir çalışma için bkz. Abuzer Kalyon-Nebi Çelik, “Manastırlı Sâlih Faik'in ‘Türkçe Aruz’ Eserinden Hareketle Aruzdan Kastedilen Şiir Ölçüsü”, *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, Aralık 2017, s.37-50.

⁶ “Sanat rejimi”, Jacques Rancière'in terminolojisinde, sanatsal alanda hegemonya oluşturan estetik yönsemeler bütünü anlamına gelir. Bu hususta bkz. Jacques Rancière, *Estetiğin Huzursuzluğu: Sanat Rejimi ve Politika*, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.23-47.

umumiye, tehzîb-i ahlâka, telezzüz-i dimağa, hissiyatı okşamaya yaramalıdır.”(Necip Asım, 1913: 4) şeklinde yapılan söz konusu tanım, özellikle Horatius’tan bu yana varlığını koruyan ve edebiyatı/sanatı bir yönden faydaya diğer yönden ise zevke/eğlenceye dayandıran kuramsal gelenek⁷ çerçevesinde somutluk kazanır. Dolayısıyla Necip Asım’ın Horatius’la aynı doğrultuda, işlevsel bakışı öne çıkaran bir tanımlama mantığına kapı araladığı söylenebilir. İkinci husus ise dilde tasfiyecilik noktasında düğümlenir. Bilindiği üzere Meşrutiyet yıllarında Türkçenin sadeleşmesi bağlamında, zaman zaman, bütün Arapça/Farsça kelime ve terkiplerin atılması gibi söylemler de öne çıkar. Fakat bazı Türkçü/Turancı yazar/şair, böyle bir tasfiyeciliğe taraftar olmaz. Sözelimi Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” makalesinde “beş asırdan beri konuştuğumuz kelimeleri, menus denilen Arabî ve Farisî kelimeleri mümkün değil terk edemeyiz” (Ömer Seyfettin, 2014:78) diyerek; Ziya Gökalp ise Türkçülüğün Esasları kitabında Türkçede “müteradifi bulunmayan” kelimelerin atılmasına karşı çıkarak halkın dilinin esas alınması gerektiği konusunda ısrarcı olur (Ziya Gökalp, 1952: 100). İşte Necip Asım’ın dil konusundaki tutumu da benzer şekilde somutluk kazanır. Necip Asım; dilin sadeleştirilmesinde, hem devrindeki hem de daha sonraki tasfiyecilerin sert ve devrimci tutumundan çok ılımlı, evrimci bir tutumu olurlar. Bu olumlayış, risalede şu sözlerle belirir:

“Ben Arap’ın da Acem’in de dostuyum. Bu iki milletin lisanca bizden ileri olduğunu da itiraf ederim. Bu iki lisandan dilimize geçmiş, bize mal olmuş kelimelerin de muhafazasını isterim. Yani tasfiye taraftarı değilim.

Benim istediğim şey Türkçemizin Arapça, Acemce, Fransızca, İngilizce gibi terakki ve tekâmülüdür.”(Necip Asım, 1913: 5)

Elbette Necip Asım’ın *Millî Aruz*’da tezlerini yeterince detaylandırmadığını, kısa tarihsel bilgiler ve çıkarımlar çerçevesinde özlü bir biçimde betimlediğini ve daha çok örneksime ağırlıklı bir tutumu tercih ettiğini görebilmek mümkündür. Bunun sebebi, her şeyden evvel, risalenin içerisinde geçen “(...) daha ziyade itmamı erbabının himmetine kalmıştır” ifadesinin imlediği noktada aranabilir. Necip Asım, kendisini ilgili konuda bir “erbap” olarak görmez. Dolayısıyla tezlerin geliştirilmesini, yoğun kuramsal açıklamalar çerçevesinde aydınlatılmasını uzmanlardan bekler.

Risalenin ana öbeğinde ise hece vezninin imkânları sorgulanır. Bu bağlamda söz konusu vezin dört kategoride; yani “Hece Sayısı”, “Kafiye”, “Takti” ve “Şekil” başlıkları altında ele alınır. İlk kategoride, dörtten on altı heceye kadar çeşitli sayılarda somutlaşan atasözleri ve şiiirler ele alınır. İkinci kategori çok kısa bir açıklamayla ve örneksiz bir biçimde somutluk kazanır. Bu kategoride temel vurgu, anlamın kafiyenin önünde olmasıdır. Üçüncü kategori, daha önce hece sayısı kategorisinde verilen örneklerin bir kısmının somut bölümlenmeleriyle birlikte ele alınır ve çeşitli duraklar tespit edilmeye çalışılır. Dördüncü kategori ise ikinci kategori gibi kısa açıklamalarla ve örneksiz bir biçimde ortaya konulur; burada hece vezniyle gazel, kaside gibi şekillerde eserler verilip verilmediği de ayrı bir sorunsal olarak karşımıza çıkar.

⁷ Bu kuramsal gelenek için bkz. Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s.36-37.

Millî Aruz'a biçimsel açıdan bakıldığında, onda her şeyden evvel son derece sade ve bugünün okurunu dahi alımlama noktasında zorlamayacak bir dilin tercih edildiği görülür. Bu bağlamda Millî Aruz'un, Roland Barthes'ın edebî eserler için kullandığı yazılabilir-okunabilir karşıtlığından⁸ hareketle ifade edersek, okunabilir bir eser olduğunu dile getirmek mümkündür. Ancak ifade birliği konusunda bir özensizlik durumunun varlığının da öne çıktığını vurgulayabiliriz. Özellikle de atasözlerinin zaman zaman "atalar sözü" zaman zaman da "durûb-ı emsal" ifadesiyle geçmesi bu bağlamda fazlaca göze batar.

Son olarak, eseri Latin harflerine aktarma sürecindeki iki tercihe değinmek gerekir. İlk olarak, Latin harflerine aktarımda Türk Dili Kurumunun yazım kılavuzu dikkat alınarak, arkaik nitelikli olanlar dışında, kelimelerin ve ifadelerin bugünkü yazımı tercih edilmiştir. İkinci olarak ise örneksene kısımlarında orijinal metne büyük oranda sadık kalınmış, ancak -özellikle de atasözlerinin yazımındaki- boşluk ve satır düzeni yeniden oluşturulmuştur. Her iki tercihimizin temelinde yatan amaç da metnin hem okunmasını hem de anlaşılmasını kolaylaştırmaktan ibarettir.

⁸ Barthes, okur tarafından hemen hiçbir çaba gösterilmeden alımlanabilen eserlerin "okunabilir" ("lisible"); alımlanması bir yönüyle okurun çabasına dayanan ve bir anlamda edebî eserin anlamsal üretiminde yazar-okur işbirliğine ihtiyaç duyan eserler için "yazılabilir" ("scriptible") ifadesini kullanır. Bkz. Marina MacKay, *Roman Nedir?*, Çev. Fazilet Akdoğan Özdemir, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2018. s.249-250.

SONUÇ

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkçülüğün öncü isimlerinden Necip Asım'ın *Millî Aruz* adlı risalesi, temel anlamda, hece vezninin değerine ve önemine dair bir savunu eseridir; bu eserde kuramsal olandan çok pratik olan, daha açık bir ifadeyle söylersek, hece veznine dönük detaylı bilgiler yumağından çok söz konusu vezinde somutluk kazanan çeşitli atasözü ve şiir örnekleri öne çıkmaktadır.

Risalede hece vezninin imkânları hece sayısı, kafiye, takti ve şekil olmak üzere dört kategoride sorunsallaştırılır. Hece sayısı kategorisi, dörtten on altı heceye kadar çeşitli sayılarda somutlaşan atasözleri ve şiir örnekleriyle işlenir. Kafiye kategorisi oldukça kısa bir açıklamayla ve örneksiz bir şekilde geçiştirilir; bu noktada temel vurgu, anlamın kafiyeye feda edilmemesidir. Takti kategorisi daha evvel hece sayısı kategorisinde verilen örneklerin bir kısmının somut bölümlenmeleriyle birlikte ele alınır ve bu bölümlenmelerdeki duraklar tespit edilmeye çalışılır. Şekil kategorisi ise kafiye kategorisindeki gibi kısa açıklamalarla ve örnekleme başvurulmaksızın ortaya konulur; bu noktada hece vezniyle gazel, kaside gibi şekillerde eserler verilip verilmediği hususu vurgulanır.

KAYNAKÇA

Genç Kalemler Dergisi, Haz. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin, Ankara: TDK (2014).

Kalyon, Abuzer-Çelik, Nebi, "Manastırlı Sâlih Faik'in 'Türkçe Aruz' Eserinden Hareketle Aruzdan Kastedilen Şiir Ölçüsü", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, Aralık 2017, 37-50 s.

Küçük, Yalçın (1990). *Aydın Üzerine Tezler-1*, İstanbul: Tekin Yayınevi.

MacKay, Marina (2018). *Roman Nedir?*, Çev. Fazilet Akdoğan Özdemir, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Moran, Berna (2007). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Rancière, Jacques (2014). *Estetiğin Huzursuzluğu: Sanat Rejimi ve Politika*, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: İletişim Yayınları.

Uçman, Abdullah, "Necip Âsım Yazıksız", *TDVİA*, Cilt: 32, Yıl: 2006, s.494.

[Yazıksız], Necip Asım (1329-1913). *Millî Aruz*, İstanbul: Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi.

Ziya Gökalp (1952). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Varlık Yayınları.

Metin: Millî Aruz

Ziya Paşa edebiyatımıza dair olan bir makalesinde mekteb-i *classique* şiirlerimizde kullanılan acem vezni yerine bizim parmak hesabını kullanmamızı tavsiye etmişti. Fakat o vezne alışan şairlerimiz bu tavsiyeye kulak vermediler.

Hâlbuki bu tavsiyeyi dinlemek, kabul etmek birinci derecede onlara borç idi. Altı yüz yıldan beri belki altı bin şair gelip geçmiş, acaba bunların kaç tanesi eserlerini millete beğendirebilmiş? Şairlerimizin en büyüklerinden olan Fuzulî'yi, Baki'yi, Nedim'i, Nefî'yi, Şeyh Galip'i, hatta Ziya ve Kemâl'i miktarı milyonlara varan Türklerin binde kaçını tanıdığıdır? Kaç Türk bunların eserlerinden bunların bir parçasını hafızasına almıştır? Diğer taraftan: "Ey gaziler, yol göründü yine garip serime", "indim gittim Diyarbekir'in düzüne" gibi nâzımları malum olamayan türkülerini Türklerden bilmeyen acaba var mıdır?

Bunun sebebi ne? Bizim o kocaman şairlerimizin kendilerini dev aynasında görmeleri, halkı hiçe saymalarıdır. Hâlbuki o hiçe saydıkları halk onları hiç de bilmemekle mukabele etmiş oluyor. Böylece asırlardan beri vücuda getirilen şu zengin edebiyatımız nisyana, mahva mahkûm kalıyor.

Bizim bildiğimize göre şiir, ve edebiyat-ı terbiye-yi umumiye, tehzîb-i ahlâka, telezüz-i dimağa, hissiyatı okşamaya yaramalıdır. Millet bunları anlamıyor, duymuyor ki şu saydığımız hizmetler vücuda gelsin. Zaten eski şairlerimiz bunu da düşünmüşler a. Acem taklidi bir kaside, bir gazel ile padişahların, paşaların zevkini okşamak, buna karşı beş on kuruş câize almak onların yegâne emeli olmuştur.

Ulûm-ı lisanı vakfa hacet yok, ufak bir dikkatle el sine-i Turâniye'den olan Türkçe ile Aryaniye'den olan Farsînin bir ahenkte olmadığı sezilebilir. Bir Türk hiçbir zaman "ab, ateş, aşikâr, Tahran" kelimelerini Acem gibi söyleyemez. Binaenaleyh söyleyemediği şeyi de dinleyemez. Halka anlayacağı dil, hoşlanacağı eda gerek. Bunu anlayan kalem sahipleridir ki muhallid eserler bırakacaklardır. Buna emin olmalı ki milletin zevkine, duygusuna uymayan eserler kütüphane köşelerinde mahvolacak, müelliflerinin adı unutulacaktır. Ne hacet altı yüz yıldan beri vücuda getirilen Osmanlı eserlerinin hangisi Sadi'nin *Gülistan'*ı kadar taravetini, şöhretini muhafaza etmiştir. Buna emin olalım, bu lisan ve bu beyan ile katıyen öyle bir eserimiz yoktur ve olamayacaktır. Bunun sebebi lisanımıza ehemmiyet vermeyişimiz, terakki ve tekâmülünü ihmal edişimizdir.

Şu sözlerime bakıp da yine beni yanlış anlamamayı bilhassa rica ederim. Ben Arap'ın da Acem'in de dostuyum. Bu iki milletin lisanca bizden ileri olduğunu da itiraf ederim. Bu iki lisandan dilimize geçmiş, bize mal olmuş kelimelerin de muhafazasını isterim. Yani tasfiye taraftarı değilim.

Benim istediğim şey Türkçemizin Arapça, Acemce, Fransızca, İngilizce gibi terakki ve tekâmülüdür. Bu da ancak bizim kendi lisanımızı sevmemizle, hakkında tetkikat icra ederek terakkisinin yolunu aramaklığımızla mümkün olabilir.

Bir de şunu arz edelim. Bizim dilimiz henüz tekâmül devresinde bulunuyor. Bu tekâmülü yoluna koymak, seyr-i tabiisini icraya yardım etmek ister. Lisanı tabiiikten çıkarmayalım. O kendiliğinden tekâmülünü hâsıl eder. Şunu da itiraf edeyim: Bizim gibi kartlaşmış, eski "mektebî" şeylere alışmış kimseler ne açık yazı yazabilir, ne de vezin-

i millîde şiir söyleyebilir. Lakin iptidai mekteplerinden başlayarak nesl-i atiyi öylece hazırlayabiliriz. Biz öteden beri kendi milletimizi, kendi dilimizi hoş görmemiş, terakkimize çalışmamış adamlarıdır. Bu da istibdat altında yaşayışımızdandır. Biz sözde altı yüz yıllık bir millet-i hâkime idik. Hâlbuki biz altı yüz yıldan daha evvel hatta Selçukîler zamanından beri mahkûm bir milletiz. Evet, bunu âsâr ile, tarih ile ispat ederim.

Selçukîler Türk oğlu Türk oldukları halde Keyânîyân'ı taklit edecek derecede Acem mukallidi oldular. Keyhüsrev, Keykubad lakapları bunu ispat eder. Bu hükümetin bütün resmî muamelesi, lisanı da Farsî idi. İnkırazı Türkçenin yazılmasına, resmi dil oluşuna yaradı. Millet hakkında reva görülen mezalimin derecesini ise dünya ile hiçbir alışverişi olmayan bir âşık-ı Allah'tan bir mutasavvıftan, Yunus Emre'den öğreniyoruz. Bakınız ne diyor:

Müslümanlar, gönül şehri açılmaz ki melâmet var.

Nazar eyleyin bu dünyaya, acep türlü alamet var.

Şeriat göğe çekildi, zulüm ile iller yakıldı.

Yüzsuyu yere döküldü, kıyametten işaret var.

Ne kadı adl (ü) dad eyler, ne kaygıları şad eyler

Ne ümmi itikat eyler, ne imamda tamamet var.

Sufî zühde riya katar, kalan mahlûk dahi beter.

Ne danışment okur tutar, ne mescitte cemaat var.

Ganilerin gitti hayrı, fakirin kalmadı sabrı,

Ne oğlun ata kadri, ne atada şefkat var.

Ne kız ıyal edep saklar, yiğitlerde cehalet var.

Görenler dervişi kaçır, geçer derviş kapı açar,

Ne bu halk gözünü açar, ne dervişte kanaat var.

Emir, seyit, budur erlik, Hakk'ı bilmeklik serverlik,

Ahirete kılın dirlik, bu dünyada dalâlet var.

İşte yedinci asrın sonu ile sekizincinin başlangıcında Anadolu'nun hâlini tasvir eder bir levha! Mamafih Yunus Emre'nin tarihçe mühim olan bu manzumesi Osmanlılara taalluk etmeyip Selçukîlerin son ve inkıraz zamanlarında Anadolu'nun düçar olduğu hâli gösterir.

Tezâkir-i şuaranın mütalaasından, divanların tetkikinden anlaşıldığına göre bizde İranperestlik Selçukîler derecesine varamamış ise de hemen ona yaklaşmıştır.

İşte bu hâl dilimizin ihmaline mucip olmuş. Mamafih bundan sonra biz lisanımızı sadeleştirmek, kolaylaştırmak mecburiyetindeyiz. Bu bizim için, siyaset-i dâhiliye ve hariciyemiz için, pek mühimdir. Bir taraftan İran'da, Türkistan'da, Çin'de olan milyonlarca millettaşlarımızın Türkîsi bizim terakkimize bağlıdır. Kanunuesasi mucibince dilimiz devletin lisanı resmîsidir. Lisanımızın siyaseten kazandığı şu ehemmiyeti, bu mevkii muhafaza etmesi tahsilin kolaylaştırılmasına, sair unsurlar arasında tamimine, onların dillerinden ziyade mükemmel ve

zengin bir ilim ve edebiyat lisanı olmasına mütevakkıftır. İşte vecibe-i hamiyet, vazife-i insaniyet bize her türlü fedakârlığı ihtiyar ile bu emniyyenin husulüne çalışmayı emreder.

İnsaf buyurulsun, bugün misal filan şairin *Vamık u Azra*'sı veya filan edibin *Leyla vü Mecnun'u* bir tiyatro sahnesine konabilir mi? Değil öyle başlı başına eserler, hatta bütün divanlarımızda zihafsız, imalesiz yani lisanımızın ahengine muvafık bir gazel bile bulunamaz. Böyle olduğu hâlde bu millet bu ecnebi aruz ile bir opera, bir trajedi, bir destan-ı millî vücuda getiremez. Behemehâl Fransızların, İngilizlerin, sair bütün millet-i mütemeddinenin aruzuna mümasil ve belki de onlardan daha geniş olan millî aruzumuzu kabul etmek, şiirlerimizi o vezinde yazmak icap eder.

Vakıa bu vezinde eser vücuda getirenlerimiz yok değildir. İçlerinden en parlağı, en muvaffakiyetlisi Emin Bey'dir. Fakat bir dâhi-i edeb çıkıp da şiirini bu vezin-i millîyede nazım ederse milletle payidar bir eser vücuda getirmiş olur. O güne intizaren bu babdaki tetkikatımı şöyle bir risale şeklinde arz ediyorum.

Şunu da burada zikretmeyi vecibeden bilirim. Bu yolda aruzu Veled Çelebi hazretleri *Hazine-i Fünûn*'da neşretmişlerdi. Sonra Manastırlı Faik Bey de bir risale çıkardılar. Ben bu iki eserden, istifade ettim. Kendim de tetkikatta bulundum. İptida tetkikatımı Paris'te *Asya Encümeni* mecmuasında Fransızca olarak neşreyledim. Sonraki tetkikatımın ilavesiyle bir de Beyoğlu'nda çıkarılmakta olan "*Bosfor*" mecmuasına derç ettirdim. Şimdi de vatandaşlarımın enzâr-ı ittila'ına arz eyliyorum. Daha ziyade itmamı erbabının himmetine kalmıştır.

Bu eserde yeni şairlerimizin eserinden bir parça bile almadım. Hep eski şeylerden aldım. Bilhassa eski ve büyük Türk kavimlerinde müşterek olan durûb-ı emsalimizin hemen yüzde ellisi manzumdur. Acaba bu beyitler ve mısralar vaktiyle gelip geçmiş şairlerimizin âsârından hafıza-i millette kalan, beka bulan şeyler midir? Bunu bugün fennen ispat mümkün değildir. İşte misallerimin çoğu bunlardır.

26 Safer Sene 1329

Necip Asım

Türkçe parmak hesabı dediğimiz manzumelerde nazar-ı dikkate alınacak dört şey var:

- 1)Mısraların hece sayısı
- 2)Kafiye
- 3)Takti
- 4)Şekil

1)Hece Sayısı

En ufak mısra üç heceden başlıyor, bunlar da atalar sözlerinde bulunuyor.

Armut piş, ağzıma düş

Kedi ne? Budu ne?

Abacı, gübeci, sen neci?

Yaş yetmiş, iş bitmiş.

Dört Heceliler

Yere bakar, yürek yakar.

Er doğruya, hak doğruya.

Düğün dernek, hep bir örnek.

İnsan beşer, kullar şaşar.

Elden vefa, semden şifa (olmaz).

Oktan eğri, mumdan doğru.

Uma uma, döndüm muma.

Dertli inler, âşık ırlar.

Dert ağlatır, aşk söyletir.

Beşli Heceler

Oğlanlar oktur, her evde yoktur.

Azıcık aşım, ağrısız başım.

Güzellik ondur, dokuzu dondur.

Sakla samanı, gelir zamanı.

Gönülsüz namaz, göklere çıkmaz.

Gülme komşuna, gelir başına.

Görmemiş görmüş, gülmeden ölmüş.

Eken biçer, konan göçer.

Bu vezinde bir de saat bilmeceğini buldum:

Çın çınlı hamam

Kubbesi tamam

Bir gelim aldım

Babası imam.

Altılılar

Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.

Güvenme varlığa, düşersin darlığa.

Ayda gelen doğan, yılda gelen soğan.

Eğri ağaç yayım, her gördüğüm dayım.

Derdin yoksa söylen, borcun yoksa evlen.

On kudüm ulandı, son kudüm sulandı.

Yedililer

Şimdiye kadar gösterdiğimiz misaller hep atalar sözündendir. Üçten altı heceye kadar şair eseri göremedik. Zaten dikkat olunursa bu sayılarda o kadar ahenk olmadığı görülür. Bunları yazışımız icabında böyle ufak mısralar da vücuda getirebilmenin cevazını göstermek içindir. Ahenkli, latif şiirler en ziyade yedili mısralarda başlar. Fakat biz usulümüze riayetle ilk önce birkaç darbimesel, sonra da birkaç eser yazacağız.

a. Atalar Sözüden

Sen işlersen mal işler, insan böyle genişler.

At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.

Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.

Düğünde olur dernek, biz sizden aldık örnek.

İçtik üzüm suyunu, döktük yüzün suyunu.

Hastayım nar isterim, gel güzel yâr isterim.

Ecel geldi cihane, baş ağrısı bahane.

İyilik dile komşuna, iyilik gele başına.

b. Manzumeler

Bir küçücük kuş idim

Sinene konmuş idim

Neden ürküttün beni?

Ben senin olmuş idim.

Kalpten büyük dağ olmaz

O! Allah'a doyulmaz

On sekiz bin âlemi

Gördüm bir dağ içinde.

(Yunus Emre)

Et ve deriye büründüm

Sana geldim göründüm

Seni korkmasun diye

"Yunus" diye bilindim.

Düştüm yine bir derde

Gönül niçin inlersin?

Kararım yok bir yerde

Gönül niçin inlersin?

(Derviş Himmet)

Can yine bülbül oldu

Har açılıp gül oldu

Göz kulak oldu her yer

Her ne ki var, var oldu.

(Mısrî-i Niyazi)

Sekizliler

a. Durûb-ı emsal

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.

Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.

Körün istediği bir göz, iki olursa ne söz.

Yasemin yoncada biter, kokusu âleme yeter.

b. Manzumeler

“Derviş Himmet” eder barı
Ben de bula idim yâri.
Dil mülkünün şehriyârı
Gönül senden derman ister.

Gönül kerestesiyle
Yeni şârda⁹ pazar yap.
Zulmeyleme rehberlere
Her ne ister isen var yap.
Eski yeni şârı barı
İnegöl'e dek hep varı
Kırıp geçirdin küffârı
Bursa'yı da kır tekrar yap.
Kurt olup gir sürüye
Arslan ol bakma geriye
Çâr edip haydi çeriye
Dilgeçidi'ni hisar yap.
İznik şehrine hor bakma
Sakar suyu gibi akma
İznikmid'i al bakma
Her bir canda hisar yap.
Osman, Ertuğrul oğlusun
Oğuz Karahan neslisin
Hakk'ın bir kemter kulusun
İstanbul'u al gülzâr yap.

(Onuncu asra ait eserlerde bulunmakta, ondan evvel görülememektedir.)

Dokuzlular

Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır.

⁹ Şâr, Türkçede şehir demektir. (N.A)

Kötülük her kişinin kârı, iyilik er kişinin kârı.

Adam adama gerek olur, iki serçeden börek olur.

Elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi.

Bu sayıda ancak şu dört atalar sözünü bulabildik, manzume bulamadık.

Onlular

a.Darbimeseller

Sonraya salma fakirin kârın, ne bilirsin ki ne olur yarın.

Bıçağı kestiren kendi suyu, insanı sevdiren kendi huyu.

b.Manzumeler

Padişah olsan taht senin değil,

Satın alırsan kul senin değil.

Emanet beslenir han senin değil,

A dünya, sanın ne ki gülsünler?

Çün sana gönlüm müptela düştü

Dert ve gam bana aşına düştü.

Züht ve takva ile yâr idim evvel

Aşk ile benden hep cüda düştü.

On Birliler

a.Darbimeseller

Arif isen bir gül yeter kokmaya, hoyrat isen gir bahçeye yıkmaya.

Ahmak oldur dünya için gam yiye, ne bilirsin kim kazana kim yiye.

Nasibinde varsa gelir Yemen'den, nasibinde yoksa düşer dehenden.

Akrabaydık akrep olduk biz bize, ayrı düştük bakmaz olduk yüz yüze.

Ekinci yağmur ister yolcu kurak, herkesin muradını verir Hak.

b. Manzumeler

Dünyada insanın namıdır kalan

Kusuru yalandır yalandır inan.

Tamah-ı hâminı eyle erken

Elinden gitmesin der isen dümen

Tut atalar sözün kalb-i selim ol

Gider yavuzluğu tab'-ı halim ol.

Hastanın hâlini ne bilir sağlar

Yastık melül, mahzun, döşek kan ağlar.

Yâr neden haz eder, ne hoşlanır

Bilmem acep nenin müptelasıdır?

Gönül gâhî söner, gâh ateşlenir

Ne çare çekmeli aşk belâsını!

Keşt-i ümidi engine saldım

Gark olup girdap-ı muhite daldım.

Yüz bin aman dedim, bir buse aldım

Hâsılı ömrümün kan pahasıdır.

En çok kullanılan sayı on birililerdir.

On İkililer

Bu sayıda ancak bir beyit bulabildim:

Ya Rabbi dilerim, aşkın ver, şevkin ver

Fazlından umarım, aşkın ver, şevkin ver.

On Üçlüler

Bu sayıda ancak mısraları ahenktar olmayan Ziya Paşa'nın bir türküsü vardır:

*Akşam olur güneş gider şimdi buradan
Garip garip kaval çalar çıban dereden.
Pek körpesin esirgesin seni yaradan
Gir sürüye, kurt kapmasın, gel kuzucuğum.*

On Dörtlüler

Bunda da ancak şu iki misali bulabildim:

Ya bildiğinden ayıt, ya bir bilenden işit.

İbreti alma mısın? Yahut anlama mısın?

Dinle kuşlar dilinden

Nice türlü söz gelir.

(Yunus Emre)

On Beşliler

a.Darbimeseller

Ehl-i irfan meclisinde hiç bulunmaz hazele, nadan ile muhabbet etme gir kapıyı rezele.

Sade pirinç zerde olmaz bal gerektir kazana, baba malı tez tükenir evlat gerek kazana!

Cahilin âlem katında sözünün miktarı yok; kendi eşek, giydiği çul, başının yuları yok.

b.Manzume

Dün gece yâr hanesinde yastıcağım taş idi

Altım toprak, üstüm yaprak, yine gönlüm hoş idi.

El beni yalnız sanırdı yâr bana yoldaş idi

Gayrlara gönül vermem sen benimsin ben senin.

On Altılılar

*Ey aşk eri aç gözünü, yeryüzüne kıl bir nazar!
Gör bu latif çiçekleri bezenip uş geldi geçer.
Bunlar yazın bezenüben, dün-gün Hakk'a uzanuben
Bir sor, âhî, bunlara sen, kancarudan azm-i sefer?
Her bir çiçek bin naz ile, över Hakk'ı niyaz ile
Her murg hoş avaz ile, ol padişahı zikreder.
Över onun kadirliğın, her bir işe hazırlığın
Ala ömür kasırlığın anıcağız rengi döner.
Rengi döner gündün güne, toprağa dökülür yine
Bu ibreti anlan yine, bu ibreti arif duyar.
Ger bu sırrı duya idin, ger bu gamı yiye idin,
Yürekte eriye idin, senden gideydi kâr-ı bar.
Ne gelmekliğin gelmekdurur, ne bilmekliğin bilmek durur,
Son menzilin olmakdurur, duymadan aşktan bir eser.
Bildik gelen geçer imiş, konan göçer imiş
Aşk şerbetin içer imiş her kim bu manadan duyar.
Yunus, bu sözlerin kogıl, kendözünden elin yugıl
Hak'tan geleni kabul, çün Hak'tan ola hayr ü şer.*

İnsaf ile söyleyelim; Yunus Emre'nin şu gazeli zamanımızca metruk ve gayr-ı menus kelimatından sarf-ı nazarla beraber ahenkçe kendisinden asırlarca sonra gelen Nef'i'nin: *Esti nesim-i nevbahâr açıldı güller subhtan mısraıyla başlayan meşhur kasidesinden aşağı mıdır?*

2)Kafiye

Kafiye ve redif bu suretle nazımda da bir mevki-i mahsus haizdir. Kafiyesiz nazım olamaz. Fakat bunda kafiye gözden ziyade kulak içindir. Hatta mahreçleri birbirine yakın olan harflerden bile kafiye yapılabilir.

Tabii bu tarzda nazım havza-yı edebîyeye sokulduğu zaman kafiyelere daha ziyade dikkat olunur, lakin kafiye için mana feda edilmemek lazım geldiği zaman artık göz kafiyesinden geçilerek kulağa itimat edilir.

3)Takti

Parmak hesabında nazım mısraların bir sayıda olmasından ibaret değildir, takti de lazımdır. İşte Abdülhak Hamit Beyefendi'nin yalnız mukaffa ve on bir sayılı mısralardan ibaret olan *Nesteren'*inde taktiye riayet olunmadığından ahenk yoktur. Ezcümle darbimesel hükmüne geçen: *Hakaret muhayyerdir, ret olunur mısra*

ahensiz olup “*Muhayyerdir ret olunur hakaret*” veyahut “*Ret olunur, muhayyerdir hakaret*” denilmiş olsa idi ahenk hâsıl olur idi.

Takti demek bir mısraı tıpkı fâ'ilât, fâ'ilât gibi parçalara ayırmaktır. Fakat Acem vezninde olduğu gibi bunda kelimelerin inkısamı katiyen caiz değildir. Mısra kaç parça olacak ise o parçalarda durabilmek şarttır.

Yukarıda arz edildiği üzere, mısraları yedi heceden az âsâr-ı şiiyeye rast gelinmiyorsa da icabında kullanılabilmek, vadi-i nazmı genişletmek için daha az sayıda mısralarda tanzim etmeyi caiz görüyorum: Üç heceli mısralar evvela iki, sonra bir olarak ikiye parçalanabilinmelidir. Şunu da hemen haber vereyim ki çift heceli mısralar mutlaka müsavi sayıda parçalara ayrılmak lazım gelir. Tek hecelilerde ise birinci parça ikinciden bir fazla olmak iktiza eder. Bu hâlde üç heceli mısralar 2-1 diye, dörtlüler 2-2-, beşliler 2-3, altılılar, 3-2, yedililer 3-4, suretinde ayrılmak iktiza eder.

Üçlülere misal:

Ar-mut/piş.

Ke-di/ne.

Bu-du/ne gibi.

Dörtlülere misal:

Dü-ğün/der-nek

Hep-bir/ör-nek gibi.

Beşlilere misal:

Gör-me-miş/gör-müş

Gül-me-den/öl-müş gibi.

Altılılara misal:

Aç-tır-ma/ku-tu-yu.

Söy-let-me/kö-tü-yü gibi.

Yedililere misal:

Sen iş-ler-sin/mal iş-ler

İN-san böy-le/ge-niş-ler gibi.

Sekizlilere misal:

El-den ge-len/ö-ğün ol-maz
Der-viş him-met/e-der bâ-rı
Ben de bu-la/i-dim yâ-rı gibi.

Dokuzlulara misal:

A-dam a-da-ma/ge-rek o-lur
İ-ki ser-çe-den/bö-rek o-lur gibi.

Onlulara misal:

Son-ra-ya sal-ma/fa-ki-rin kâ-rın
Ne bi-lir-sin-ki/ne o-lur ya-rın gibi.

On birliler iki türlü takti olunuyor: Birincisi 4-4-3, ikincisi 6-5'tir. Misal:

A-rif i-sen/bir-gül-ye-ter/kok-ma-ya.
Hoy-rat-i-sen/gir-bağ-çe-ye/yık-ma-ya gibi.

On ikililere misal:

Zaten bir tekten ibaret olan misalimiz şöyle: 3-3-3-3 suretinde takti ediliyor:
Ya-Rab-bi/di-ler-rim/aş-kın-ver/şev-kin-ver gibi.

On üçlülere gelince Ziya Paşa'nın bir şarkısından ibaret olan misalimizin taktii şöyledir: 4-4-5.

Ak-şam-o-lur/gü-neş-gi-der/şim-di-bu-ra-dan gibi.

On dörtlü mısralar tamam birbirine müsavi iki parçaya bölünür:

İb-re-ti-al-ma-mı-sın/Ya-hut-an-la-ma-mı-sın gibi.

On beşlilerde ya 4-4-4-3 suretinde yahut 8-7 tarzında takti olunuyor:

Dün-ge-ce-yâr/ha-ne-sin-de/yas-tı-ca-ğım/taş-i-di.

Ca-hi-lin-â-lem-ka-tın-da/sö-zü-nün-mik-tar-ı-yok gibi.

On altılılarda takti 4-4/4-4 şeklinde iki büyük ve dört küçük taktiye uğruyor:

Ey-aşk-e-ri/aç-gö-zü-nü/yer-yü-zü-ne/kıl-bir-na-zar gibi.

Bu suret benim içtihadım(a) göredir. Bunlara uymayan taktili eserler de vardır.

4) Şekil

“Şekil”den maksadımız mektebi şiirde kullanılan müfret, beyit, gazel, kaside ilh. gibi şeylerdir. Parmak hesabında da bu şekiller mevcuttur. Misal getirmeye de hacet yoktur. Şayet filan şekilde bir eser görülemezse, misal kaside yoktur denirse, o yolda bir eser yazacak zat pekâlâ yazmakta hürdür. Hatta uzunca eserlerde sayısı muhtelif mısralı parçalar yazılarak yeh-ahenkliğin verdiği ağırlık da def edilebilir. Bunlar zevk-i selime bağlı şeylerdir. Hatta takti hususunda bile bazı tadilat yapılarak başka bir ahenk de verilebilir. İşte ben bildiğimi yazdım, himmet erbabına kaldı.

